

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
ด้วยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม
Development of Historical Tourism
by Community Based Tourism Management Processes

สุชีรา ธนาวุฒิ^{1,*}, สุภาพร ลักษมีธนสาร², เอกราช หนูแก้ว³,
พวงพรภัสสร วิริยะ⁴, และชิตชนก ปรีชานันท์⁵

Sucheera Thanavut^{1,*}, Suphaporn Laksameetanasarn², Ekarach Nhukheaw³,
Phungpornphat Viriya⁴, and Chidchanok Prechanun⁵

Received 13 January 2026
Revised 19 February 2026
Accepted 23 February 2026

¹ ปร.ด. สาขาวิชาการพัฒนาองค์กรและการจัดการสมรรถนะของมนุษย์, วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

¹ Ph.D. in Organizational Development and Human Capability. Burapha University. 2015. Assist. Prof. Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

*Corresponding author, E-mail : sucheerat.nrru@gmail.com

² บธ.ม. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

² M.BA. in Business Administration, Ramkhamhaeng University, 2002. Lecturer of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

³ บธ.ม. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

³ M.BA. in Business Administration, Kasetsart University, 1987. Assist. Prof. Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

⁴ ปร.ด. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2559. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

⁴ Ph.D. in Business Administration, Kasetsart University, 2016. Lecturer of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

⁵ ปร.ด. สาขาวิชาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2568. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

⁵ Ph.D. in Management, Silpakorn University, 2025. Lecturer of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน เก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 35 คน และเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุต่ำกว่า 30 ปี รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท อาชีพ นักเรียน นักศึกษา มีสถานะเป็นสมาชิกชุมชน ในเชิงคุณภาพ พบว่า 1.ควรปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชน รู้จักรักษา อนุรักษ์ ด้วยการส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา ความสำคัญ ให้เกิด การเรียนรู้ และการสืบทอดองค์ความรู้เพื่อขยายต่อไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไป 2. ควรพัฒนาสินค้า ที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน เช่น พวงกุญแจ ที่คั่นหนังสือ สมุดบันทึก หรือโปสการ์ด ด้านการบริการ ควรจัดให้มีการนวดแผนไทย นวดประคบ นวดเท้า หรือแช่เท้า ด้วยสมุนไพร เพื่อให้สอดคล้องกับปรารถนาของนักท่องเที่ยวหรือโรครายาศาล สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และ 3. แนวทาง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ควรถ่ายทอดเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวกับชุมชนเพื่อบอกเล่า ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบและรู้จักผ่านการสร้างสรรค์เป็น ละครสั้น ทำรำ และการแสดงกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ หรือการถ่ายทอดเอกลักษณ์ของท้องถิ่นผ่านผ้าทอ อาหาร ขนม ของที่ระลึก สร้างแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวและเรียนรู้ภายในชุมชน ในลักษณะ One-day-trip หรือ Two-day-trip

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การพัฒนาการท่องเที่ยว

Abstract

This study used a mixed-methods research approach. Quantitative data were collected from 35 participants, While qualitative data was gathered from 12 Key informants. Data analysis was conducted using statistical software and content analysis. The findings revealed that the majority of respondents were female, under 30 years of age, had a monthly income of less than 15,000 Baht. Were students and actively participated in community activities. The Qualitative findings identified three primary development guidelines: Raising Awareness, There should be a concerted effort to instill a sense of preservation and conservation among local youth. This can be achieved by encouraging them to study historical information and culture significance in order to facilitate knowledge transfer to tourists and the general public. Product and Service development: Unique local products reflecting the identity of the tourist destination such as keychains, bookmarks, notebooks, and postcards, should be developed as valuable community resources. Service development should include, traditional Thai massage, herbal compress, foot massage, and herbal foot baths to align with the identity of "Prasat Mueang Kao" or Arokayasala during the reign of King Jayavarman VII. Historical Tourism development: Community stories and historical narratives should be creatively communicated to tourists through activities such as short plays, traditional dance performances, and events organized on significant occasion. Furthermore, the local identity of the historical tourist destination should be promoted through traditional weaving, local cuisine, traditional desserts, and locally crafted souvenirs. These initiatives aim to

enhance historical tourism through community-based learning activities, offered in the form of one-day or two-day tour programs.

Keywords: Historical Tourism, Community Participation, Community-Based Tourism, Tourism Development

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่ส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชน มีเรื่องราวกล่าวอ้างตามปรากฏในศิลาจารึก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงวัฒนธรรมและโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2561) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนรู้จักการสร้างสำนึกท้องถิ่น การอธิบายให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ความสวยงาม และคุณค่า ตลอดจนการสื่อให้เห็นวิวัฒนาการของจารีตประเพณี วัฒนธรรม เพื่อให้คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเคารพต่อความเชื่อ ศักดิ์ศรี และสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เน้นการจัดการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการบริหารจัดการที่มีความรับผิดชอบ ทั้งนี้มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในประเด็นนี้เป็นการเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชน มีเรื่องราวกล่าวอ้างปรากฏในศิลาจารึก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงวัฒนธรรมและโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกัน (ปพน บุขยมาร์ และคณะ, 2563) อย่างไรก็ตาม การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนยังพบปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับในหลายพื้นที่ นักวิจัยที่ได้ทำการศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ และการท่องเที่ยวโดยการจัดการร่วมกันของชุมชนต่างพบว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการขาดความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการจัดการ ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ปฐมวดี หุ่นงาม และเกศราพร พรหมนิมิตกุล, 2562) อีกหนึ่งประเด็นซึ่งพบว่าเป็นปัญหา คือ ประชาชนไม่ค่อยได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยความร่วมมือของผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน วิชากิจชุมชน ทั้งภาคการท่องเที่ยว ร้านค้า กลุ่มสตรีแม่บ้าน โรงเรียนระดับประถม รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชน สังคมจึงมีความสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อบอกเล่าเรื่องราว ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปได้ทราบ เช่นเดียวกันกับการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเชิงประวัติศาสตร์ในพื้นที่ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสูงสุด จากข้อมูลพบว่า “โคราชเก่า” หรือเมืองเสมา (อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา) ตามประวัติศาสตร์ไทย มีความสำคัญดังนี้ 1) เป็นศูนย์กลางเริ่มแรกของชาวสยามดั้งเดิม ซึ่งปัจจุบันได้เรียกขานตนเองว่า “ไทย” 2) เมืองเสมา คือ เมืองрадของพ่อขุนผาเมือง และมีส่วนสำคัญในการกำเนิดรัฐอโยธยา-อยุธยา และ 3) เป็นเมืองนครราชสีมาแห่งแรก บริเวณรอบมีโบราณสถานสำคัญหลายแห่ง เช่น ปราสาท

เมืองแขก ปราสาทโนนกู่ และปราสาทเมืองเก่า ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองโคราชในอดีตที่มีความเก่าแก่โบราณ ในปัจจุบันโบราณสถานทั้ง 3 แห่ง จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่อยู่ในพื้นที่ของตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา และมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีความสำคัญ และความสวยงามอันเป็นเอกลักษณ์ ควรที่จะร่วมกันอนุรักษ์ พัฒนา และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่ง ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจุบันพบว่าแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวทั้ง 3 แห่งเป็นปราสาทขอมโบราณประสบปัญหาทางกายภาพด้วยการเสื่อมสภาพตามกาลเวลา การถูกทำลายโดยมนุษย์ และขาดการบริหารจัดการพื้นที่ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร. 2568)

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บริบทและศักยภาพของชุมชน เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ภายใต้ความร่วมมือของชุมชน นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บอกเล่าเรื่องราว ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบทและศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน สามารถนำผลการวิจัยสรุปเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน
2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน
3. บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และต่อยอดโดยการพัฒนาสินค้าหรือบริการได้อย่างเหมาะสม

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยชุมชนมีส่วนร่วม มีการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง เพื่อชื่นชม

และผลิตเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์จำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบอย่างมีคุณภาพหากขาดการจัดการที่ดีจะมีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่ผ่านมา มุ่งเน้นการดำเนินการโดยคำนึงถึงศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การดำเนินการโดยคำนึงถึงศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีการจัดการด้านการอนุรักษ์ ด้านการบริหารจัดการการให้ความรู้สร้างจิตสำนึก การเปิดโอกาสและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการกระจายรายได้สู่ชุมชน ฯลฯ (ปรีดี พิศภูมิวิถี, 2563)

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based tourism) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดศักยภาพต่อชุมชน ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยว มุ่งสร้างปฏิสัมพันธ์ และความผูกพันระหว่างสมาชิกชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ ความเข้าใจถึงรากเหง้าของชุมชน โดยชุมชนจะนำทรัพยากรชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน มานำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่มีคุณค่า กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การนำการประสานงาน และการควบคุม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมพัฒนา ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมประเมินผล รวมถึงสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน (วัลลภ วรรณโสด, 2564) การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบริหารจัดการโดยมุ่งเน้นประโยชน์เพื่อชุมชนเป็นหลัก มีเป้าหมายคือการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และนักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์จากวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวชุมชน (พัฒน์มาศ วงศ์พัฒนศิริ, 2566) ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนมีสิทธิเป็นเจ้าของและดูแลบริหารจัดการการท่องเที่ยวเอง 2) การมีส่วนร่วมสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) ยั่งยืนและสมดุล สร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 4) อัตลักษณ์ท้องถิ่น ชูเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาของชุมชนมาเป็นจุดเด่น 5) การเรียนรู้ เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว และ 6) กระจายรายได้เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมและรายได้กระจายสู่ชุมชน

3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

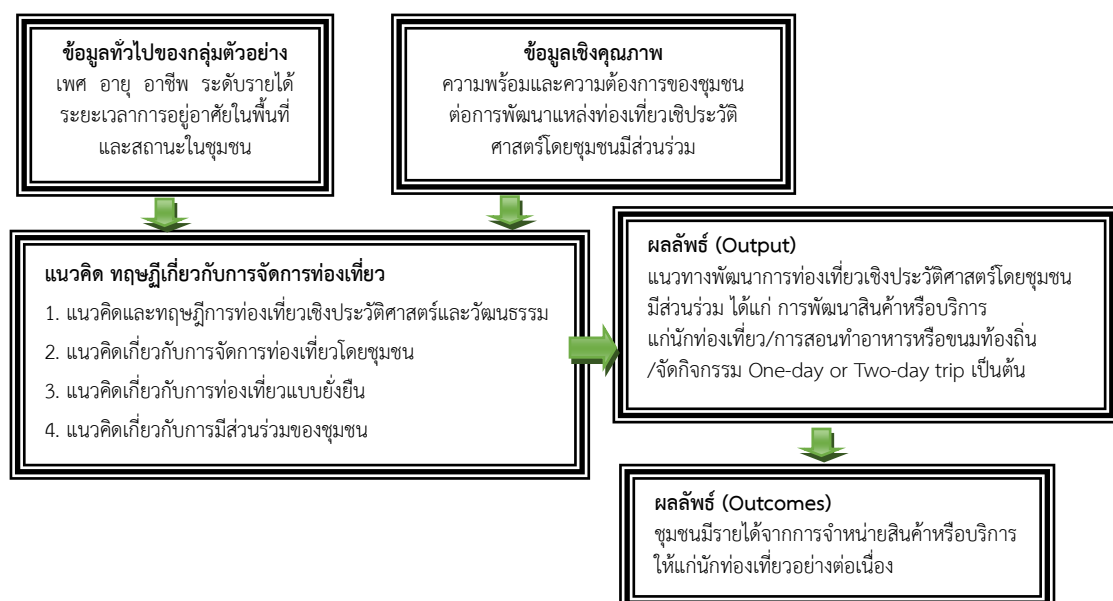
การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ต้องให้ความสำคัญกับทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากร และการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล โดยมีการกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน เพื่อใช้ตรวจสอบและปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับเป้าหมายแห่งความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้านหลัก ดังนี้ 1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว คือ การบริหารจัดการในด้านนี้เน้นการดูแลและรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยวให้คงอยู่ในสภาพที่ดี ซึ่งมีองค์ประกอบ การประเมินที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การดูแลและฟื้นฟูความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยว: มุ่งเน้นการป้องกันการเสื่อมโทรมและการเสริมสร้างความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ 2) การใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม: คำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในลักษณะที่ไม่ทำลายสมดุลของระบบนิเวศ 3) การติดตามและประเมินผลกระทบ: มีระบบตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนและปรับปรุง

แนวทางการจัดการ และ 2. ด้านการบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว คือ เน้นการออกแบบและควบคุมกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและทรัพยากรในระยะยาว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัดสำคัญ ได้แก่ 1) การให้บริการพื้นฐานและโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ เช่น ระบบน้ำ ไฟฟ้า ห้องน้ำ และการคมนาคมที่สะดวกและปลอดภัย 2) การวางแผนกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสม เช่น มีการจัดการกิจกรรมให้หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น 3) การส่งเสริมความรู้และจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ เช่น ผ่านกิจกรรมฝึกอบรม สื่อประชาสัมพันธ์ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับนักท่องเที่ยว 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการ เช่น ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามการดำเนินการ และ 5) การสร้างรายได้แก่ชุมชน เช่น ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชาวบ้านในพื้นที่ เช่น การจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น บริการที่พัก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ศรัณย์ สัณนันทน์ และคณะ. 2566)

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน Cohen and Uphoff (1980) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจว่าควรทำอะไร และทำอย่างไร 2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ ในส่วนของ รัศยานภิศ รัชตะวรรณ และคณะ (2561) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือการดำเนินการใด ๆ อย่างเสรีภาพตามสิทธิและหน้าที่ของชุมชนที่มีเป้าหมายหลักในการตอบสนองความต้องการร่วมกันของประชาชน โดยให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี และทัศนคติของบุคคลในชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมมือกันดำเนินการ ติดตามประเมินผล และร่วมรับผิดชอบหรือร่วมใช้ประโยชน์จากการดำเนินงานนั้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : ผู้นิพนธ์, 2568.

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ร่วมกับกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อให้ได้ทั้งข้อมูลทั่วไป และข้อมูลเชิงลึก นำข้อมูลมากำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา การคัดเลือกพื้นที่สำหรับการวิจัย ผู้วิจัยใช้พื้นที่ชุมชนตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันเก่าแก่ ประเด็นศึกษา คือ ความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง และเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ประกอบกับชาวชุมชนได้นำองค์ความรู้ทั้งเก่าและใหม่มาบูรณาการ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา ประเด็นศึกษาที่น่าสนใจ คือ การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกชุมชนตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีภูมิลำเนา และอาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 15 ปี ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ประธานวิสาหกิจชุมชน หรือประธานเครือข่ายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบการร้านค้าโฮมสเตย์ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน หรือสมาชิกหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ภาครัฐขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลตำบล) ที่ดูแล กำกับ ติดตามพื้นที่ จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 5 สมาชิกชุมชน/เยาวชนในชุมชน จำนวน 20 คน

1.2 ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) พิจารณาจากผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานทั้ง 3 แห่ง (Key informants) เป็นอย่างดี และเป็นตัวแทนของพื้นที่ในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่รัฐ (ครูโรงเรียนประถม และเจ้าหน้าที่ อบต.) จำนวน 2 คน สมาชิกชุมชน/เยาวชนในพื้นที่ จำนวน 6 คน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ 2 ประเภท คือ

2.1 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

2.1.1 แบบสอบถาม สำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านความต้องการและความพร้อมของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จากประชากรทั้งสิ้น 35 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ชุด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1. แบบสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น 2. แบบสัมภาษณ์สมาชิกชุมชน และ 3. แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ (ผู้อำนวยการโรงเรียนประถมในพื้นที่/อบต.) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับ 1. ประวัติความเป็นมา ความสำคัญของ

แหล่งท่องเที่ยว 2. ปัจจัยหนุนเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 3. ปัจจัยหรือทรัพยากรสำคัญของชุมชน และ 4. การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นผู้รู้จักแก่นักท่องเที่ยวจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน

2.2.2 การสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน และสมาชิกชุมชน เกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อตอบรับต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน ผู้วิจัย และทีมงานผู้สังเกตการณ์ จำนวน 5 คน

2.2.3 การระดมสมอง ผู้วิจัยทำการระดมสมองเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน สมาชิกชุมชน เยาวชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน ผู้วิจัยและทีมงานผู้สังเกตการณ์ 5 คน (สุภางค์ จันทวนิช. 2566) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงผลเป็นตารางและอธิบายโดยใช้การพรรณนา ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Content analysis) เป็นการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้วิธีการอย่างเป็นระบบ เน้นที่เนื้อหาปรากฏตามในข้อความ ไม่เน้นการตีความหรือหาความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังหรือความหมายระหว่างบรรทัด การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการนำเสนอข้อมูลของการศึกษาในรูปแบบการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้ข้อความบรรยาย บรรยายได้ภาพ ได้ตาราง การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ค้นพบ พรรณนาเล่าเรื่อง เพื่อให้เห็นลักษณะ และสภาพของเหตุการณ์ รวมทั้งการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนัดหมายกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 12 คน เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามและดำเนินการตามขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

3.1 สนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลด้านความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อตอบรับต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

3.2 การระดมสมอง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน ความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

3.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลด้านความพร้อมของชุมชน ศักยภาพของชุมชน และทรัพยากรชุมชน ประเด็นคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

3.4 การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและความพร้อมของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

3.5 การจัดเวทีถอดบทเรียน เพื่อประเมินศักยภาพชุมชน และร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 35 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ

57.14 รองลงมาคือ 31-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.14 และ 46-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.71 ด้านรายได้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 62.86 รองลงมาคือ 25,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 37.14 ด้านอาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 45.71 ค่าขาย คิดเป็นร้อยละ 28.57 รับราชการ คิดเป็นร้อยละ 14.25 และธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 11.43 ตามลำดับ ด้านระยะเวลาการอาศัยในภูมิลำเนา ส่วนใหญ่ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 51.43 รองลงมาคือ 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.29 และ 16-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.29 ตามลำดับ ด้านสถานะในชุมชน ส่วนใหญ่มีสถานะเป็นสมาชิกชุมชน คิดเป็นร้อยละ 77.14 และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน คิดเป็นร้อยละ 22.86 ตามลำดับ

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 การวิเคราะห์บริบทและศักยภาพของชุมชน เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน พบว่า

2.1.1 ด้านการเรียนรู้ประวัติ ความเป็นมา ความสำคัญ การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญในชุมชนมีความคิดเห็นว่าควรรวบรวมข้อมูล และเอกสารสำคัญเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แสดงถึงการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชนและปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนให้รู้จักรักษาอนุรักษ์ และส่งเสริมแหล่งโบราณสถานให้เป็นที่รู้จักทั้งภายในและต่างจังหวัด

2.1.2 ด้านความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วิธีการสืบทอดความรู้สู่เยาวชนในชุมชนและบุคคลทั่วไปด้วยการส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา เพื่อให้ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา ความสำคัญ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดการสืบทอดองค์ความรู้เพื่อขยายต่อไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไป

2.1.3 ชุมชนมีทรัพยากรหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จำนวน 3 แห่ง มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีความสำคัญต่อชุมชน ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก และชุมชนได้บอกเล่าเรื่องราวของแหล่งโบราณสถานสำคัญในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไปได้ทราบและได้รู้จัก

2.2 การวิเคราะห์รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) และการระดมสมอง (Brainstorm) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน พบว่า

2.2.1 ด้านการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ บ่งบอกความเป็นมาจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชน โดยการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น ลูกประคบ ยาต้มสมุนไพร ยาหม่องสมุนไพร พวงกุญแจ พัด ที่คั่นหนังสือ สมุดบันทึก โปสการ์ด โปสเตอร์ เป็นต้น

2.2.2 ด้านการบริการ การจัดให้มีการนวดแผนไทย นวดประคบ นวดคอ บ่า ไหล่ นวดเท้า แช่เท้าด้วยสมุนไพร เพื่อให้สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ปรากฏเมืองเก่า หรือ อโรคยาศาล สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

2.2.3 วางแผนกิจกรรมการอบรมในการส่งเสริมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การคิดค้นทำรำ กิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย การจัดการท่องเที่ยวในวันขึ้นที่พระอาทิตย์ตกลอดผ่านช่องประตูปราสาทโนนกู่ การจัดกิจกรรมกินเขาค่ำ เป็นต้น

2.2.4 ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ด้วยการนำทรัพยากรสำคัญที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว ด้วยการส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ แหล่งโบราณสถานให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไปผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ติ๊กต็อก หรืออินสตาแกรม

2.2.5 แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของอำเภอ หรือชุมชมมัคคุเทศก์ ซึ่งมีปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุที่ได้รับการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานในชุมชน สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เยาวชน นักท่องเที่ยว และบุคคลทั่วไปได้ การจัดอบรมเกี่ยวกับข้อมูลของแหล่งโบราณสถานให้นักเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนได้ทราบ ด้วยกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย หรือชุมชมมัคคุเทศก์ เพื่อให้เยาวชนได้แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์

2.3 การพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยกระบวนการระดมสมอง (Brainstorm) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน พบว่า

2.3.1 การสร้างเรื่องราวสำคัญที่มีระหว่างแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์กับชุมชนผ่านการเล่าขานของบรรพบุรุษหรือปราชญ์ชาวบ้าน ด้วยการออกแบบกิจกรรมที่มีการบอกเล่าเรื่องราวระหว่างแหล่งโบราณสถานกับชุมชน เช่น ละครสั้น ทำรำ การแสดงกิจกรรมในวันเด็ก วันผู้สูงอายุ หรือวันสงกรานต์ เป็นต้น

2.3.2 ส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว เช่น วันพระอาทิตย์ตกลอดช่องประตูปราสาทโนนกู่ และปราสาทเมืองเก่า กิจกรรมกินเขาค่ำ เป็นต้น

2.3.3 การถ่ายทอดประวัติความเป็นมา และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แล้วเล่าผ่านเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ผ้าทอ อาหาร ขนม ของที่ระลึก โดยชุมชนและหน่วยงานภาครัฐร่วมกำหนดแผนการต่อยอดจากงานวิจัยด้วยการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ รวมถึงบริการที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ผ่านสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ หรือบริการของสมาชิกชุมชน

2.3.4 จัดเตรียมพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างชุมชนกับเยาวชน หรือนักท่องเที่ยว หรือบุคคลทั่วไป โดยการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชน

2.3.5 สร้างแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวและเรียนรู้ภายในชุมชน ในลักษณะ One-day-trip หรือ Two-day-trip พัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และเข้ามามีส่วนร่วมในการยกระดับการท่องเที่ยวด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ภายในชุมชน หรือการสร้างฐานกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วม Workshop เช่น เรียนรู้การทำอาหาร การทำขนมท้องถิ่น การทอผ้า ลวดลายผ้าประจำถิ่น หรือการทำของที่ระลึก เป็นต้น

อภิปรายผล

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้วยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า

1. ด้านการวิเคราะห์บริบทและศักยภาพของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นมา ความสำคัญ การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญในชุมชน กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการรวบรวมข้อมูล และเอกสารสำคัญเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แสดงถึงการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน และปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชน ให้รู้จักรักษา อนุรักษ์ และส่งเสริมแหล่งโบราณสถานให้เป็นที่รู้จักทั้งภายในและต่างจังหวัด ด้านความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วิธีการสืบทอดความรู้สู่เยาวชนในชุมชนและบุคคลทั่วไป ด้วยการส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เพื่อให้ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา ความสำคัญ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดการสืบทอดองค์ความรู้เพื่อขยายต่อไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไป และชุมชนมีทรัพยากรหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จำนวน 3 แห่ง มีประวัติความเป็นมาและความสำคัญต่อชุมชน ควรอนุรักษ์ และส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก และชุมชนได้บอกเล่าเรื่องราวของแหล่งโบราณสถานสำคัญให้แก่นักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไป เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ คำเกิง อัครสุนทรางกูร (2562) ในเรื่องบุปผชาติที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ความพร้อมของหน่วยงาน และทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความสำคัญระดับมาก รวมถึงการมุ่งเป้าไปยังการสร้างการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ และปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน พัฒนาเส้นทางการคมนาคมให้มีความสะดวก ปลอดภัย และเช่นเดียวกับ คำม่วน พิลาวอนเดช (2561) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์บ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า การรับรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์บ้านดอนโค โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว และความต่อเนื่องการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์บ้านดอนโค มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 4) ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรม

2. การวิเคราะห์รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) และการระดมสมอง (Brainstorm) ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน พบว่า ด้านการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์หรือทรัพยากรสำคัญของชุมชน โดยการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ที่มีความสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น ลูกประคบ ยาสมุนไพร พัด ที่คั่นหนังสือ สมุดบันทึก โปสการ์ด เป็นต้น การบริการควรจัดให้มีการนวดแผนไทย นวดประคบ นวดคอบ ป่า ไหล่ นวดเท้า แช่เท้าด้วยสมุนไพร เพื่อให้สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ปราสาทเมืองเก่า หรือ อโรคยาศาล สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กำหนดแผนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การคิดค้นทำรำ กิจกรรมมัดคุเทศก์น้อย การจัดการท่องเที่ยวในวันที่พระอาทิตย์ตกลอดผ่านช่องประตูปราสาทโนนกู่ การจัดกิจกรรมกินเขาค่ำ เป็นต้น ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ด้วยการนำทรัพยากรสำคัญที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว ด้วยการ

ส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เป็นที่รู้จักผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ดิจิตัล โดยแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เป็นที่รู้จักผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของอำเภอ การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เยาวชน นักท่องเที่ยว และบุคคลทั่วไป การจัดอบรมเกี่ยวกับข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้นักเรียนในโรงเรียนด้วยกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยหรือยุวมัคคุเทศก์ เพื่อให้เยาวชนได้แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักทั้งในรูปแบบออนไลน์ และออฟไลน์ เช่นเดียวกับการศึกษาของพัชรินทร์ สมบูรณ์ และภครดา เกิดประทุม (2567) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อยุธยาเมืองมรดกโลก พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อยุธยาเมืองมรดกโลก ประกอบด้วยประเด็นการพัฒนาหลัก 7 ประการ ได้แก่ 1) การให้บริการของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2) การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว 3) สถานที่ท่องเที่ยว 4) สิ่งอำนวยความสะดวก 5) การบริหารจัดการ 6) กิจกรรมการท่องเที่ยว และ 7) ที่พัก โดยมีแนวทางการพัฒนามีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 1) การให้ข้อมูลข่าวสาร 2) การปรึกษาหารือ 3) การเข้ามามีบทบาท 4) การให้ความร่วมมือ และ 5) การเสริมอำนาจประชาชน

3. ด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การสร้างเรื่องราวสำคัญที่มีระหว่างแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์กับชุมชนผ่านการเล่าขานของบรรพบุรุษหรือปราชญ์ชาวบ้าน ด้วยการออกแบบกิจกรรมที่มีการเล่าเรื่องราวระหว่างแหล่งโบราณสถานกับชุมชน เช่น ละครสั้น ท่าแร่ การแสดงกิจกรรมในวันเด็ก วันผู้สูงอายุ หรือวันสงกรานต์ เป็นต้น ส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว เช่น วันพระอาทิตย์ตกลอดช่องประตูปราสาทโนนกู่ และปราสาทเมืองเก่า กิจกรรมกินเขาคั่ว เป็นต้น สำหรับด้านการถ่ายทอดประวัติความเป็นมา และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แล้วเล่าผ่านเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ผ้าทอ อาหาร ขนม และของที่ระลึก โดยชุมชนและหน่วยงานภาครัฐร่วมกำหนดแผนการต่อยอดจากงานวิจัยด้วยการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ รวมถึงบริการที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ผ่านสินค้าหรือบริการของสมาชิกชุมชน สร้างแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวและเรียนรู้ภายในชุมชน ในลักษณะ One-day-trip หรือ Two-day-trip พัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และเข้ามามีส่วนร่วมในการยกระดับการท่องเที่ยวด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ภายในชุมชน หรือการสร้างฐานกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วม Workshop เช่น เรียนรู้การทำอาหาร การทำขนมท้องถิ่น การทอผ้า ลวดลายผ้าประจำถิ่น หรือการทำของที่ระลึก เป็นต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรลักษณ์ ลลิตศิริวิมล และคณะ (2562) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานห้ากู่ อำเภอรักขภูมิ จังหวัดสงขลา พบว่า ห้ากู่ประกอบด้วย 1) เขาควา ควรพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงกีฬาและพื้นที่สีเขียวในการออกกำลังกายหรือสวนสาธารณะ 2) เขาจำโหล่น 3) เขาตักน้ำ 4) เขาจุ่มปะ และ 5) เขารักเกียรติ เป็นพื้นที่เขาที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและเครื่องราง ของขลัง จึงได้กำหนดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวในรูปแบบ 1 วัน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ และเป็นแนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของอำเภอรักขภูมิต่อไป

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาในครั้งนี้

1.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน หรือ

การพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน การนำเสนออาหารหรือขนมหวาน หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อเป็นสินค้าหรือของที่ระลึกสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

1.2 หน่วยงานภาครัฐควรสร้างการรับรู้ และทำความเข้าใจกับชุมชนให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 การกำหนดแผนหรือร่วมดำเนินการต่อยอดกิจกรรมเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนในลักษณะ one-day-trip หรือ two-day-trip

2.2 การพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ หรือการบริการ ภายใต้เอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

รายการอ้างอิง

- กองโบราณคดี กรมศิลปากร. (2568). การอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถาน และโบราณวัตถุ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.fineart.go.th>. [10 มกราคม 2569]
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.tatreview magazine.com/article/cbt-thailand/>. [11 กันยายน 2568]
- คำม่วน พิลาวอนเดช. (2561). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์บ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คำเกิง อัสสุนทรางกูร. (กรกฎาคม-สิงหาคม 2562). “บุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 7(4) : 1126-1139.
- พัฒนามาศ วงศ์พัฒนศิริ. (2566). การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.nectec.or.th/ace2019/wp-content/uploads/2019/09/20190909_SS02_Patthamas.pdf. [16 กุมภาพันธ์ 2569]
- พัชรินทร์ สมบูรณ์ และภัครดา เกิดประทุม. (กรกฎาคม-กันยายน 2567). “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อยุธยาเมืองมรดกโลก,” วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย. 8(3) : 1508-1522.
- ปฐมาวดี หุ่นงาม และเกศราพร พรหมนิมิตกุล. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ดำเนินการ และขับเคลื่อนโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี: กรณีศึกษา หมู่บ้านตาลเจ็ดยอด ตำบลไร่เก่า อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. การประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. ครั้งที่ 4 (น. 71-72). เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปพน บุชยมาร์ และคณะ. (2563). การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถี : กรณีศึกษาดำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา. Proceedings. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางแสน. ครั้งที่ 17, 1, หน้า 4412-4425.
- ปรีดี พิศภูมิวิทย์. (2563). การจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.matichon.co.th/article/news_2345560. [18 กุมภาพันธ์ 2569]

- รัตนานภิศ รัชตะวรรณ และคณะ. (มกราคม-มิถุนายน 2561). “กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพ.” **วารสารเทคโนโลยีภาคใต้**. 11(1). : 231-238.
- วรลักษณ์ ลลิตศิริวิมล และคณะ. (มกราคม-มิถุนายน 2562). “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตำนานห้าภูผา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา.” **วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ**. 7(1) : 490-501.
- วัลลภ วรรณโอสถ. (2564). **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน OTOP นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรัณย์ สัธนันต์ และคณะ. (กรกฎาคม-สิงหาคม 2566). “การบริหารจัดการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน.” **วารสาร มณีเชษฐาราม วัดจอมมณี**. 4(6) : 232-248.
- สุรางค์ จันทวานิช. (2565). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 26 (ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cohen, J.M. & Uphoff, N.T. (1980). “Participation’s Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity”. **World Development**. 8(3) : 213-235.